

«ՈՐԴԻ», «ԺԱՌԱՆԳ»
ՆՇԱՆԱԿՈՂ ԲԱՌԵՐԸ
ՇՈՒՄԵՐԵՐԷՆՈՒՄ
ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆՈՒՄ

Լեզուների ցեղակցութեան աստիճանը որոշելիս մեծ կարեւորութիւն է տրուում համեմատող լեզուների հիմնական բառապաշարը կազմող բառերին եւ ազգակցական եզրերին, ինչը բնական է եւ հասկանալի:

Այս առումով, բացառիկ հետաքրքրութիւն են ներկայացնում որդի, ժառանգ, յետնորդ, զարմ նշանակող բառերը, որոնք որոշակի կրօնական պատկերացումների համատեքստում ունեն նաեւ չրացուցիչ իմաստային բեռ: Օրինակ՝ գրաբարում ժառանգ բառի երկրորդ իմաստն է հոգեւորական, կղեր՝ ժառանգելը իրաւական ակտ է եւ անմիջականօրէն կապուած է օրէնքի հետ, իսկ հաւատացեալ հասարակութեան մէջ օրէնք ասելով՝ հասկանում են միմիայն աստուածային օրէնքը: Որդու ժառանգ լինելը, ժառանգութեան իրաւունքով օժտուած լինելը ունի ե՛ւ նիւթական, ե՛ւ իրաւական, ե՛ւ հոգեւոր կողմ:

Կայ նաեւ բարոյական կողմը, զի փոքրերը պարտաւոր են մեծերին յարգել, նրանց խնամել եւ սպասարկել: Այստեղից բխում են նոր իմաստային նրբերանգներ. օրինակ՝ հայերէն համբակ. 1. երեխայ, նորածին մանուկ, 2. տղայ, մանուկ, 3. զաւակ, որդի, 4. աշակերտ, 5. երիտասարդ, կամ՝ մանուկ. 1. երեխայ, 2. պատանի, 3. սպասաւոր, ծառայ, 4. զինուոր, 5. փոքր, մանկահասակ:

Այստեղ մենք քննել ենք միայն երկու շումերական սեպանշան, որոնք ներկայացնում են որդի, ժառանգ, սերունդ, ճագ իմաստային խումբը. TUR եւ ZUR:

TUR

Շումերերեն բառի նշանակությունն ըստ PSD-ի ¹	Շումերերեն բառը	Հայերեն բառը	Հայերեն բառի նշանակությունն ըստ Հր. Աճառեանի ՀԱԲի ²
1. Small-փոքր 2. young-երիտասարդ ջահել, պատանի	banda ₃ ^{da}	pata-ni պատա-նի	պատանի- 1. մատաղ երատասարդ 2. մեծ տղայ 3. ծառայ
1. Small-փոքր 2. young-երիտասարդ ջահել, պատանի	banda ₃ ^{da}	pata-r պատառ	պատառ- 1. կտոր, քեկոր 2. մի քիչ, փոքր ³
support-պաշտպանություն, աջակցություն, օգնություն	ban ₃ -da	pat պատ	օգնություն, մուսաստ
support-պաշտպանություն, աջակցություն, օգնություն	ban ₃ -da	pata-ra-(y-el) պատառա-յ-ել	օգնել
Quotient-ֆանորդ (մաթեմ.)	banda ₃	pat-(ik) պատ-իկ	անգամ, բազմա-պատկելու գործողությունը ⁴
(to be) small(er)-փոքր	di ₄ -di ₄ -la	tla տղայ	տղայ 1. փոքր մանուկ, երեխայ 2. մատաղատի 3. պատանեակ
Force of helpers-օգնական ուժ(եր)	usu di ₄ -di ₄ -la	usu=u ₂ -o ուժ-ոյ di ₄ -di ₄ -la=tla տղայ	տղայք- (յոզմակի ձեռով) երիտասարդների խումբ, իրրեւ աշխատաւորների միություն
(to be) small(er)-փոքր	di ₄ -di ₄ -la	ḫim միդմ ḫim միդմ ḫim միդմ-իմ ⁵	միդմ-մատղաշ, դեռաբուսիկ, միմասիրտ-փոքրոգի, սիրտը միմիմ

- 1 PSD-ն Փենսիլվանիայի համալսարանի շումերագիտական կայքն է. հասցեն <http://psd.museum.upenn.edu/epsd/nepsd-frame.html>
- 2 ԱՃԱԹԵԱՆ, Հ., Հայերեն արմատական բառարան, Ա.-Դ., Երեւան 1971- 1979:
- 3 Վրացերեն պատարա - «մի քիչ, փոքր, մանուկ, սակաւ ժամանակ» բառը փոխառություն է հայերենից: Ըստ Աճառեանի, այս նշանակությունը կայ հայերենի բարբառներում:
- 4 Օրինակ՝ 18:6=3. այստեղ 18ը բաժանելին է, 6ը՝ բաժանարարը, իսկ 3ը՝ ֆանորդը: 3ը՝ ֆանորդը, հեմց պատիկն է, որ ցոյց է տալիս, թե 18ը 6ի ֆանի պատիկն է:
- 5 Շումերերենը ցոյց է տալիս, որ հայերեն ճշգրիտ բառի մեջ իմ-ը մասնիկ է (հմմտ. ուշ-իմ). բուն բառն է ճշգ (հմմտ. ճշգ-ա-սիրտ), որ ծագում է ճճճ ձևից.

an irrigation device - նոռգման հետ կապուած յարմարանք	ge-di ₄	get գետ	Գետ
Offshoot-ընձիւղ, շիւ, շառաւիղ, ցիւղ	tur (=suħuṣ ₄ (TUR))	torr տորր	տորր-տունկի ցիւղ, մանաւանդ՝ խաղողի որթի թւերը
Offshoot - ընձիւղ, շիւ, շառաւիղ, ցիւղ	tul ₄ (=suħuṣ ₄ (TUR))	čul նուղ, ցեղ, ցիւղ, ցիւղ	Հիւղ
Offshoot - ընձիւղ, շիւ, շառաւիղ	dumu (=suħuṣ ₄ (TUR))	djow-u շով-ու	շով-ծիլ, ընձիւղ, շառաւիղ
child, son, daughter - երեխայ, որդի, դուստր	dumu	djow-u շով-ու	1. շով-ծիլ, ընձիւղ, շառաւիղ 2. «կեմ ի ծեղոյ աշորայի»
child, son, daughter - երեխայ, որդի, դուստր	dumu / damu (ES) du ₅ -mu= du ₅ -wu ₄	čaw-(ak) հաւ-ակ ⁶	գաւակ (առանց սեռի խորուրթեան)
a plant - մի տեսակ բոյս	^w du ₅ -ni / ^w du ₁₃ -ni	čon նոն	համար, աշորա
child, son, daughter - երեխայ, որդի, դուստր	dum ₄	tomp' տոմփ	ցեղ, տոմ
child-delivering - երեխայ բերելը, որդեծնութիւն	nam-dumu-zi	dumu=որդի zi=šin ծիմ	որդեծնութիւն ծնել- երեխայ բերել
(young) child - փոքր երեխայ	tur	tor թոր	որդու որդի
(young) child - փոքր երեխայ	tur(-ra / re)	tarra տարրա	մանուկ, փոքր երեխայ
(to be) small(er) - փոքր 2. to reduce - նուազեցնել, պակասեցնել 3. subtract - հանել, պակասեցնել	tur(-ra / re)	t'er-(i) թեր-(ի)	թեր(ի) - պակասաւոր թերամալ - պակասել, նուազութիւն զգալ 2. պակասել, նուազել (լուսնի) թերամալ- պակասել
(to be) small(er) - փոքր	tur	tr-up տր-ուպ	տրուպ - նուաստ, յետիմ, փոքր

ճճղ-իմ>ճղճ-իմ (տեղի է ունեցել ճղ>ղճ շրջում): Այս բառը մեզանում
վկայուած է ճղճմճիւ, ճղճմճիւ եւ այլ խաթարեալ ձեւերով:

- 6 Հայերէն այս ճաւակ բառի նմանութիւնը գաւակ բառի հետ պատահական է:
Կարծում եմ, ճաւակ-ը (որ վկայում է Մագիստրոսը) ծագում է բնիկ հայերէն
ջով-ակ ձեւից (որ բարբառներում արդէն ունի ճաւ ձեւ) եւ բուն նախնական
իմաստն է ընձիւղ, շառաւիղ (հմմտ. որթ-որթատունկ եւ որդի բառերը):
Կարծում եմ, այստեղ է նաեւ հայկական Ջոն անձնանունը, որի բուն իմաստը
պէտք է լինի որդի:

(young) child - փոքր երեխայ	di ₄ (=tur)	di-(ec'ik) դի-եցիկ ⁷	տղայ, դիեցիկ, ստնդեայ, տարբա, խորշ
child, son, daughter-երեխայ, որդի, դուստր	šir ₆ (=dumu)	ser սեր	սեր-ցեղ, տոհմ, ծնունդ, սերունդ
child, son, daughter-երեխայ, որդի, դուստր	peš ₇ (=dumu)	piž պիժ	երեխայ
Child-երեխայ small-փոքր	peš ₇ -da (=ban ₃ -da)	pəzdi / pəsti պզդի, պստի	պզդի, պստի 1. փոքր 2. փոքր երեխայ
Citizen-Ֆաղաֆացի (Ֆաղացիութիւն ունեցող)	dumu-gir ₁₅	Dumu=որդի gir ₁₅ =գիր	որդեգիր
Citizen-Ֆաղաֆացի (Ֆաղացիութիւն ունեցող)	banda ₃ -gi ₇ (=dumu-gir ₁₅)	h-patak-i հ-պատակ-ի	հպատակ - իշխանութեան ենթակայ
Descendants- Ժառանգներ, շառաւիղներ	peš-peš ₇ -zid (=peš-tur-zi)	piž պիժ zid=ճետ մետ	պիժ-երեխայ մետ-ցեղ, սերունդ, գաւակ
Descendants- Ժառանգներ, շառաւիղներ	pus-tur-zid (=peš-tur-zi)	pus-tur=ustr ուստր zid=ճետ մետ	ուստր-որդի մետ-ցեղ, սերունդ, գաւակ
Descendants- Ժառանգներ, շառաւիղներ	puš ₃ -tu ₁₉ -zi (=peš-tur-zi)	pus-tu ₁₉ -zi= (w)ostuc'i նստուցի	նստուցի-վարդապետ ⁸
Offshoot-ընծայու, շիվ, շաղաւիղ, միւլ	sc ³ puš ₃ -tul ₄ -zid (=peš-tur-zi) peš-tur-zi	puš ₃ -tul ₄ = (w)ost-o / (w)ost ¹ նստո, նստղ zid=ճետ մետ	նստ-ծառի միւլ մետ-ծառի բուն
type of net- մի տեսակ ցանց	sa tul ₄ -la ₂ (=sa-tur-la ₂)	c'anc' šul-(ak) ցանց ծուղ-ակ	ծուղակ- 1. որոգայթ, քակարդ 2. մեծ քոչումներ բռնելու յատուկ մի տեսակ ծուղակ
type of instrument- մի տեսակ գործիք	urda ³ gur ₁₀ -di ₄ (=urda ³ kiğ ₂ -tur)	gorš ¹ i գործի	գործիք (ընդհանրապես)
Toad-դոդոշ	gur ₁₀ -di ₄ ^{ku6} (=kiğ ₂ -tur ^{ku6})	gort-i գորտ-ի	գորտ

7 Դի-եցիկ բառի մեջ եցիկ-ը վերջածանց է. (հմմտ. գեղ-եցիկ, երգ-եցիկ եւ այլն). բուն արմատն է դի-ել - ծծել, կուրծք ուտել:

8 Ժառանգ մշամակող բառերը մշամակու՛մ են մաեւ հոգեւորական, կղեր. (հմմտ. հայերեն ժառանգ եւ արեղայ բառերը):

a rodent-մի տեսակ կրծող	kišib ₂ -peš ₇ (=peš ₂ -tur)	k'əšvis ֆսվիս	մուկ ⁹
Puppy-1.լակոտ, շան ձագ, թուլա 2.ձագուկ, ձագ	ur-tur	ur=ur ուր tur=փոքր	ուր-որդի
Puppy-1.լակոտ, շան ձագ, թուլա 2.ձագուկ, ձագ	ur-di ₄ ¹⁰ (=ur-tur)	(w)ordi որդի	որդի-սերունդ, գաւակ, մանչ 2. ձագ
Puppy-1.լակոտ, շան ձագ 2.ձագուկ, ձագ	ur-tur-(ra)	(w)ort'-ora որթ-որա ¹¹	որթ-կովի կամ եղնիկի ձագ
a stone-մի տեսակ քար	¹⁴ dur-gi ₆ -ban ₃ - da	durg=torg տորգ banda=pat պատ	տորգ-մամուլ ¹² , մնշելու, մզմնելու գործիք պատ- շրջան, պտոյտ
1.stock-կոճղ, բուն 2.clasp-կոճակ	¹⁵ gušur _x (JAB.TUR. TUR))	gušur=koč-(t) կոճ, կոճղ	կոճ- 1. կոճղ, 2. (ճիւղերը կտրած) ծառի բուն 3. (զգեստի) կոճակ
Duck-քաղ	bibad ^{musen} (=še- hu-banda ₃ ^{musen})	bad քաղ	Բաղ
A bird-մի տեսակ թռչուն	bibe (=še-hu- banda ₃ ^{musen})	bibi / pipi բիբի , պիպի	1. հնդկահաւ, 2. հնդկահաւի ձագ
grain stalk-հացահատիկի ցողուն, stem-բուն, ցողուն	še-igi-tur (JŠE.IGI.TUR)) =isin _x	še-igi=sigh / šegh շիդ, շեդ, շիւդ tur=torr տորր	շիդ, շեդ-ճիւղի կամ ծղոտի բարակ կտոր շիւդ-յարդի փոքր ծեղ, ծղոտորր-տունկի ճիւղ
grain stalk-հացահատիկի ցողուն, stem-բուն, ցողուն	isin _x (=JŠE.IGI.TUR))	hinš / hinšan խինժ, խնժան	խինժ- պատիճաւոր պտուղների մէջ ալէն մի խորշը, որի մէջ գտնուում է հատիկը խնժան-հացահատիկի ցողուն, որի սերմը դեռ

- 9 Այս քսվիս բառը կայ Քաջունու մօտ, որի դէմ գրուած է «մուկն», քայց Անա-
ռեանմ այս իմաստը սխալ է համարում, քանի որ կայ մի գաւառականում
քսվիս-փայտոջիլ: Մենք կարծում ենք, որ սրանք տարբեր բառեր են: Շուամերե-
րենը յստակ ցայց է տալիս, որ կայ քսվիս բառ հէնց «մուկն» նշանակութեամբ:
- 10 Հմմտ.շում.ur-dib, որ նշանակում է cub-ձագ:
- 11 Հայերենում կայ որայ յոգնակիակերտ մասնիկ. գետորայ-գետեր, բերդորայ-
բերդեր եւ այլն. այստեղ գրուած է որթ-որայ - (h)որթեր:
- 12 Հայերեն տորգ-մամուլ բառը վկայուած է Երեմիա Մեղրեցու բառարանում
մամուլ նշանակութեամբ: Սա պէտք է շփոթել տորգ-ոստայնանկի փայտեայ
կազմածի հետ:

			չի հասունացել
1. soon, perhaps-երեւի, թերեւս 2.if-թէ, եթէ	tukum	t'e-tuk' թե-թուֆ	կարծիք
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուստր	ibila ..	abela աբեղայ	կրօնաւոր ¹³
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուստր	TUR-UŠ (=ibila)	tur-uš=uš-tur ¹⁴ =ustr ուստր	որդի
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուստր	Dumu urdu (=ibila ₂)	(w)ordi / (w)ord-wo որդի	որդի
1. (to be) small-փոքր 2. (young) child-երեխայ	genna (tur-1)	k'am քամ	քամ ¹⁵ - մանուկ
Overseer-վերակացու captain-հրամանատար	nu-ban ₃ -da	nivandak նիւանդակ	դէտ, պահպանակ
Overseer-վերակացու captain-հրամանատար	nu-ban ₃ -da	nu=o n ban ₃ -da= bandar բանդար	ո-ոմն, ոք, մի մարդ բանդար-մի տեսակ պաշտօնեայ ¹⁶

13 Հայերէն-շումերերէն *աբեղայ* բառը վկայուած է Ք.Ա. 3000-2500 թուականներին մէկ անգամ, իսկ 2500-2000ին 24 անգամ: Ակնյայտ է, որ սա ծագմամբ շումերերէն բառ է եւ ոչ սեմական, թէւ Ամառեանը կարծում է, որ հայերէն *աբեղայ* բառը փոխառութիւն է ասորերէնից (իբր ծագում է «տխուր, տրտում» նախնական իմաստից): Այսօր, երբ յայտնի է շումերերէն բառը, ասորերէնում առկայ ձեւը պէտք է համարել շումերերէնից կատարուած փոխառութիւն աբեղերէնի միջնորդութեամբ: «Աբեղայ-կրօնաւոր» իմաստը չի ծագում «տխուր» իմաստից, այլ ծագում է «ժառանգ» իմաստից, ինչը բացայայտ է շումերերէնում: Նոյնն է հայերէնում. հէնց *ժառանգ* բառը գրաբարում նշանակում է 1. ժառանգ 2. հոգեւորական, կղեր:

14 Շումերական գաղափարագրերում սեպերը երբեմն կարելի է կարդալ հակառակ յաջորդականութեամբ (հմմտ. zu-ab=abzu կամ en-zu=zuen / suen եւ այլն): Ըստ այսմ tur-uš=uštur:

15 Հայերէն *քամ-մանուկ* բառը պահպանուել է միայն *քամ-ական* - մանկ-ական ձեւի մէջ:

16 Հայերէն *բանդար* բառը վկայուած է երկու անգամ: Ամառեանը կարծում է. «Կարող է լինել յատուկ անուն, բայց կարող է լինել նաեւ պաշտօնի անուն»: Շումերերէնը ցոյց է տալիս, որ սա պաշտօնի անուն է. «Եւ նա կոչեաց զբանդար, որ կարդացած էր ի դուռն նորա, զտեսուչ զօրաց Պարսից եւ ասէ. «Առ այս երկու մանուկս եւ հովուեա՛ զնոսա որպէս արժան է եւ տե՛ս, զի որդիք են ամիրային...»: Աւելին՝ մեր վկայութեան մէջ «զտեսուչ զօրաց» բնո-

Overseer-վերակացու captain-հրամանատար	nu-di ₄ -da (=nu-ban ₃ -da)	nu=0 n det / dit դէտ, դիտ	n-ումն, ոք, մի մարդ դէտ-1.դիտող, պահապան 2.նպատակ, նշանակ 3.դիտանոց, քարձրաւանդակ դիտապետ- արքեպիսկոպոս դիտաւոր-քարձր դիրքով շրջապատի վրայ իշխող (լեռ) դիտաւորութիւն- մտադրութիւն, նպատակ
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուսուր	Dumu san (=ibila ₃)	san սան	սան-հոգե-գաւակ
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուսուր	dumu-san (=ibila ₃)	dumu=որդի sayn սայն	սայն-կարգ, վիճակ, աստիճան. որդի- սայն=որդի աստիճանաւոր
Heir-ժառանգ, son-որդի, ուսուր	Dumu sag (=ibila ₃)	jag ձագ	Ձագ
Փրամսերէն regulier- կանոնաւոր, ճիշդ, մշտական, պարբերական constamment-մշտապէս	genna	kay-an / kay- un կայ-ան, կայ- ուն genna=ken-(al)	կայան-հաստատուն, կայուն կալ- 1.կենալ, կանգնել 2.երեւան գալ 3. լինել 4.ապրել կենալ-ապրել
Սատուոն (մոլորակը)	MULginan ալլ. kayyamanu ¹⁷	մոլոր քանան	քանան-երեւումն ¹⁸
unit of capacity- տարողութեան (չափի) միաւոր	ban ₃	s-pan-ak ս-պան-ակ	մի տեսակ չափ

րոշումը ցոյց է տալիս, որ բանդարը տեսուչի, վերակացուի նման մի պաշտոնեայ է:

- 17 Այս աստղանունը իրանեանները փոխառել են Միջագետքից՝ *Քայլան* ձևով: Սա միակ մոլորակն է, որի անունը իրանեաններում փոխառութիւն է: Վանդեր-Վարդէնը ենթադրում է, որ իրանեանների այս ֆայլը կապուած է *Քրոնոս-Ջրուան-Քախտ* աստուածութեան հետ, որի անունը Ջրադաշտից յետոյ անընդունելի էր «Դարեհը գրումանկանութեան ոխերիմ հակառակորդ էր»: «Լուծման բանալին տալիս են հայկական աղբիւրները, որտեղ Սատուոնը կոչւում է Ջրուան»: ՎԱՆ-ԴԵՐ-ՎԱՐԴԷՆ, *Աստղաբաշխութեան ծագումը*, Մոսկուա 1991, 203-205 (ռուսերէն):
- 18 Սատուոնի անունն է *Քանան-երեւումն*, իսկ երևակ քաղը *քանան*-ի հոմանիշն է՝ «երեւումն, երեւալը»:

a unit of measurement for oils and fats-չափի միավոր՝ իւղերի եւ ճարպերի	garak ₅ -banda ₃ ^{da} (=GAR-band ₃ ^{da})	karag կարագ banda ₃ - da=patat պատատ	կարագ-կարագ, կաթի իւղ պատատ-կապոց, բեռ
Wife-կին (ամուսին)	dam-ban ₃ -da	djambt'ak ջամբթակ	գոյգ
son-in-law- նշ հարազատ որդի	mu ₁₀ -us ₂ -si ₈ -tur	mu ₁₀ -us ₂ -si ₈ =mozi մոզի tur-(re)=tarra	մոզի- 1. հորթ 2. կնոջ առաջին ամուսնուց ունեցած որդին, որին մայրը տանում է երկրորդ ամուսնու տուն տարրա-փոխը երեխայ
stair-աստիճան (սանդուղի) staircase-սանդուղի	es-di ₄ -še ₃ (=šē ₃ kun ₅) ¹⁹	astičan աստիճան	աստիճան-սանդուղի ոտի
Threshold-շեմֆ	tur-še ₃ (=kun ₅)	tur=durše ₃ =še m / sem	դռան շեմ
Threshold-շեմֆ	šē ₃ tur-še ₃ (=šē ₃ kun ₅)	dur-s դուրս	գրաք. ի դուրս-«դեպի դուռը, դռանը»
Unknown meaning- (շումերերեն) իմաստը անյայտ Akk. šāru "wind"-ֆամի ²⁰	šu-tur	sot' սոթ	սոթ-ուժեղ, մրկաշունչ ֆամի . սոթ-դառնաշունչ արեւելեան ֆամի Սեւամի վրայ, որի ժամանակ նա- ւագնացութիւնն անկարելի է դառնում եւ գրեթէ ժայռեր են տեղահան լինում
a kind of ration- մի տեսակ բաժին, մթերաբաժին, օրապարեն	banda ₃ -mah-ba (=tur-mah-ba)	banda=pat- (eni) պատ-ենի mah=mah-ak մահ-ակ ba=bag / baž բագ, բաժ	պատենի-ռոճիկ մահակ- վարձ, վարձատրու- թիւն, վաստակ բագ, բաժ-բաժին

19 Հէնց PSD-ում KA₂ բառայօդուածում կայ օրինակ, որտեղ այս բառը գրուած է պարզ վանկագրով. KA₂ geš-tur-še₃.կարդա՝ KA₂-«դուռ դարպաս» es-di₄-še₃-աստիճան:

20 Սրա դիմաց անգլերէնը պիտի գրուէր storm, բայց այդ դէպքում storm-ը շատ նման կը լինէր շումերերէն šu-tur ձեւին:

To tighten-սեղմել, ձգել, պրկել, ամուր փաշել ²¹	tur-(ra)	tram տրամ	տրամ-ամուր, պինդ հաստատուն 2. հողի կարծր երեսը տրամանալ- (հողի) պնդիլ
Դումուզի աստուածութիւնը՝ Արատտայի գլխաւոր աստուածութիւնը	^d Dumu-zi	Dumu=որդի zi=Ֆին ծին	ծննալ որդի
Դումուզի աստուածութիւնը	^d Dumu-zid	Dumu=որդի zid=zet զետ-ուֆ	Dumu-որդի զետուֆ-օրէնք. որդի օրինական

ZUR

Շումերերէն բառի նշանակութիւնն ըստ PSD-ի	Շումերերէն բառը	Հայերէն բառը	Հայերէն բառի նշանակութիւնն ըստ Հր. Անտոնեանի ՀԱԲԻ
to take care of-խնամել	šar ₂ -(re / ra) (=zur-(re / ra))	šara-y ծառայ-ել	ծառայել-խնամք տանել, սպասաւորել (կրօնական)-սպասաւորել, խնամարկել
Son-որդի	šar ₂ -(ra) (=amar-(ra))	šaran ծառան.	ծառան-որդի, ուստր
Descendant-յնտնորդ ժառանգ	šur (=amar)	šor ծոռ	ծոռ-թոռան որդի
a designation of children of female workers-կին գործաւորների (աղախիմների) երեխաների մի տեսակ բնորոշում	zur-du ₈ (=amar-gaba)	čort մորտ	մորտ-սպասաւոր, փոքրաւոր ծառայ
to break-ջարդ(ու)ել, կոտոր(ու)ել	zur-zur	čor-ot-(el) մոր-ոտ-ել ²²	մորոտել- 1. կոտրել, ջարդել 2. «ի բազում հատուածս անջատել»

21 Ձկայ PSD-ում: Այսպէս է թարգմանել Միգել Սիվիլը *Նրկրագործի հրահանգներ*ի մէջ (տող 54):

22 Հայերէն *ճոր-ոտ-ել* բառի մէջ ոտ-ը բազմապատկական բայի մասնիկ է (ջարդել-ջարդ-ոտ-ել): Շումերերէնում բազմապատկական բայը կազմուում է բայարմատի կրկնութեամբ (zur-zur), ինչպէս եւ հայերէնում (վազ-վզ-ել, փաշ-փշ-ել): Մեր օրինակում բազմապատկականի մի ձևը՝ կրկնականը, փոխարինուած է մէկ այլ ձևով՝ ոտ մասնիկով:

to roil-պղտորել	zur	čiwṛ /čewṛ- ճիւր, ճեւր	աղտոտ
to roil-պղտորել	zur	čur-ek ճուռ-եկ	ճուռեկ-ախտ, կեղ
1.(date-palm-արմաւենու) spadix-ողկոյգ	a₂-an-zur	a₂-an-«ողկոյգ» zur=čur / čiwṛ / čir ճուռ, ճիւռ, ճիռ	ճուռ, ճիւռ, ճիռ- (փոփր) ողկոյգ
Calf-հորթ	amar / mara₂	z-war-ak / zūar-ak զ-ւարակ, զ-ուար-ակ	զուարակ- 1. հորթ, փոփր եզ 2. Ցուլ կենդանակերպր
bull-calf-ցլիկ հորթ	^{gud} mara₂-ga (=gud-amar-ga)	z-warak / z-uarak զ-ւարակ, զ-ուարակ	զուարակ- 1. հորթ, փոփր եզ 2. Ցուլ կենդանակերպր
castrated (animals, men)- կուրտ, կրտած, մերժիմացրած (կենդանի, այր)	marad-kur₃-(da) (=amar-kud-(da))	marad=mard մարդ kur₃-(da)=kurt կուրտ	մարդպետ- մերժիմացեալ Հայոց արքունեաց կուրտ-կրտած, մերժիմի, մերժիմացեալ
Chick-թռչունի ձագ, ճուռ	mar₂-sag (=amar-sag)	mar₂=vare-ak / var-ek վար-եակ, վար-եկ sag=jag ձագ	վարեկ-հաւի էզ ձագ ձագ-ձագ (յատկապէս թռչունի)
Chick-թռչունի ձագ, ճուռ	mar₂-sag (=amar-sag)	mar₂=mar-I մարի sag=jag ձագ	մարի-թռչունների էզը ձագ-ձագ
a dove-մի տեսակ աղաւնի wild pigeon-վայրի աղաւնի	mar₂-sag (=amar-sag)	mar₂=mar-i / mayri մարի, մայրի sag ձագ	մարի, մայրի-էզ տատրակ ²³ ձագ-ձագ
Մարդուկ աստուածութիւնը	^d Mar₂-ut (= ^d AMAR-UTU)	Marut' Մարութ	Մարութ
Մարդուկ աստուածութիւնը	^d Mar₂-tu₂ (= ^d AMAR-UTU- որդի արեւի, արեւորդի) ²⁴	Marat'uk Մարաթուկ	Մարաթուկ

23 «Տատրակ-աղաւնիների կարգին պատկանող թռչուն, աղաւնու մամ, բայց մրանից փոփր... ապրում է գոյգերով անտառներում (Columba tartur)»:

24 Որոշ կռապաշտներ, չհասկանալով, որ այստեղ գրուած է «որդի», կարդացել են «(հ)որթ», զի այս սեպն ունի մասն այդ իմաստը և ձևաւորել են «ռսկէ հորթի» պաշտամունքը: Սա հոգեւոր կեանքի բացակայութեան (կամ առնուազն՝ խիստ աղաւաղման), միութապաշտութեան, բայց առաջին հերթին անգրագիտութեան արդիւնք է: Հիշտ կարդալու և հասկանալու

Եզրակացութիւն

Հայերէն եւ շումերերէն բառերի հնչիւնական եւ իմաստային ընդհանրութիւններն այնքան բազմաթիւ են եւ այնքան ակնյայտ (բերուած ընդամէնը 2 սեպանշանների քննութեան արդիւնքում), որ սա մեզ հիմք է տալիս ենթադրելու, թէ շումերերէնը Ք.Ա. Գ. հազարամեակի հայերէնն է: Այլ բացատրութիւն մենք չունենք: Եթէ որեւէ մէկն ունի, ապա մենք պատրաստ ենք ուղարկութեամբ քննել նաեւ այլ վարկածներ:

ԱՐՄԷՆ ԴԱԻԹԵԱՆ

Summary**WORDS MEANING “SON” AND “HEIR”
IN SUMERIAN AND ARMENIAN****ARMEN DAVTIAN**

An analysis of the meaning group “son, child, posterity, generation, heir, calf, kid” is made in this article in the context of two cuneiform signs – DUMU and ZUR. The Armenian parallels of these signs are listed. We see that all the Armenian parallels of these signs are practically identical with Sumerian words both phonetically and by their meanings.

Taking into account the fact that the kindred terms are highly important in determining the degree of affinity of languages, we consider it possible that we have the same language in the case of Sumerian and Armenian. That is, with a high degree of probability, the Sumerian language is the Armenian language of the 3rd millennium BC.